

Válčanová, Marinela

**Възвратните глаголи в словашки и в български език :
проблеми на еквивалентността**

In: *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca*. V. Dorovský, Ivan (editor).
1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, pp. 280-290

ISBN 80-210-2771-1

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123262>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ВЪЗВРАТНИТЕ ГЛАГОЛИ В СЛОВАШКИ И В БЪЛГАРСКИ ЕЗИК – ПРОБЛЕМИ НА ЕКВИВАЛЕНТНОСТТА

В словашката и в българската лингвистична литература съществува относително единство при дефинирането на понятието „възвратни глаголи“¹. Налице е значително сходство в морфологичните и синтактичните условия за присъединяване на възвратния компонент² към глаголните лексеми, както и в основните значения³, които се разграничават при тях. И в двата езика могат да се обособят глаголи:

- с пряко възвратно значение от типа – *мия се, обличам се, бръсна се – umyt' sa, obliekat' sa, holiť sa*, при които глаголното лице е едновременно и субект, и обект на действието;
- с пряко взаимно значение от типа – *ненавиждат се, разбират се, nenávidiet' sa, rozumiet' si*, при които глаголното действие се извършва от повече от един субект, който същевременно е и обект на действието, произлизащо от другия /другите/ субект /и/;

1 Те са разглеждани като образувани от преходни глаголи, с помощта на възвратното лично местоимение *se/sa* или от преходни и непреходни глаголи с помощта на възвратното местоимение *si/si*. Вж. Граматика на съвременния български книжовен език, т. 2. – Морфология, 1983, стр. 213, също Mistrík, J. – *Moderná slovenčina*, 1983, стр. 130.

2 Тук няма да бъдат дискутирани проблемите, свързани с полисемантиката и полифункционалността на възвратните компоненти *sa, si, / se, si*, даващи основание в специализираната литература да бъдат определени като *възвратни частици, възвратни местоимения, рефлексивни елементи, рефлексивни маркери, словообразуващи елементи, модификатори, възвратноместоименни форми в дателен падеж или винителен падеж* и т.н., в зависимост от функцията им и от избраната гледна точка на анализ. Използваме названието *възвратен компонент* до голяма степен условно, доколкото в различните представени ситуации може да означава местоимение, частица, словообразователна морфема и т.н.

3 Морфология, 1983, стр. 213.

- безлични възвратни глаголи от типа – *говори се, смята се, hovori sa, pokláda sa*, в чиято семантика не е експлицирана представата за конкретен субект на действието;
- глаголи със страдателно значение от типа – *книгите се продават, мостовете се строят, knihy sa predávajú, mosty sa stavajú*.

Наблюдаваното сходство може да бъде обяснено както с генетическата близост между двата езика, така и със сходните развойни тенденции при образуване на този тип глаголи или глаголни конструкции.

Независимо от посочените съществени прилики има основание да се твърди, че възвратните глаголни лексеми нерядко представляват проблем както при усвояването на единия от двата езика като чужд, така и при превод. Тези трудности са свързани, от една страна, с различните синтактични ограничения за позицията на възвратния компонент в двата езика и, от друга – с асиметричните отношения при една значителна група глаголни лексеми, които в словашката литература са определяни като *reflexiva tantum*⁴, а в българската – като „непреходни възвратни глаголи, които нямат невъзвратни съответствия“⁵. Ограничеността на обема на доклада⁶ не позволява тази проблематика да бъде представена задълбочено и пълно, целта ни по-скоро ще бъде да акцентуваме върху някои по-интересни аспекти на разглежданата тема.

Първият от тях е свързан с факта, че в словашки и в български език синтактичната позиция, която може да заеме възвратният елемент, е регулирана по различен начин. В словашки език доминира т.нар. *ритмична*⁷, докато в съвременния български е възможна един-

4 Mistrík, J. – *Moderná slovenčina*, 1983, стр. 130, *Morfológia slovenského jazyka*, 1966, стр. 375-376.

5 Вж. *Морфология*, 1983, стр. 214.

6 Поради същата причина не е възможно и да представим подробен преглед на съществуващите схващания върху проблемите на възвратността и възвратните глаголи (преди всичко в словашката и в българската литература, но също и в общославянски план). Преглед върху проблемите на възвратността и възвратните глаголи за български език може да се намери в монографията на К. Цанков – *Глаголи и глаголни форми с възвратен елемент в съвременния български книжовен език*. /Цанков, К., 1995/.

7 Тя е характерна за голяма част от съвременните славянски езици, при които възвратният компонент не образува морфологична цялост с глаголната лексема. Вж. *Хавранек*, 1928, стр. 26-35.

ствено *контактна позиция* при този тип глаголи. Ритмичната позиция⁸ изисква поява на възвратния компонент непосредствено след първия изреченски член, без да регламентира степента на отдалеченост на са от глаголната лексема, към която се отнася. Това определя възможността за значително отдалечаване на клитиката от глагола, с който е семантично свързана.

Срв. напр.: *Nepochybne sa o vypracovaní plánu vedecko-technického rozvoja fakulty uvažuje.....; Chcela som sa profesii opernej speváčky venovať aj po škole..... V nemocnici sa však okrem obeť ocitol aj samotný útočník. / Nový čas, 11, 12. 5. 2001/*

Доминиращата в български език *контактна позиция*⁹ изисква появата на възвратния компонент непосредствено преди или след глагола, към който се отнася, и изключва възможността между тях да бъде вмъкната друга изреченска част. Конкретно заемащото място може да се регулира от същото *ритмично правило*, действащо в словашки език, т.е. възвратният компонент да е непосредствено след първия изреченски член:

Срв.: *Аз се казвам Иван, Казвам се Иван, но *Се казвам Иван.*¹⁰

При сложни изречения в позиция след съюзна връзка възвратният компонент в български е винаги преди глагола, без задължително да заема втора изреченска позиция. В словашки език ритмичното правило е в сила при всички типове изречения:

Срв.: *Тя го погледна и се засмя високо и безгрижно. Pozrela sa naňho a zasmiala sa nahlas a bezstarostne* или *Тя го погледна и високо*

8 За ритмичната и контактната позиция на клитиките в славянските езици виж по-подробно Хавранек, Б. 1928, стр. 26-29

9 В тази връзка интерес представляват наблюденията, свързани с мястото на клитиките в рамките на изречението в съвременния български език /в това число и на възвратните/. Авторите на монографията *Български език (Ополе, 1997, стр. 104)* отбелязват: *В първата половина на века клитиките са имали по-свободен ход в рамките на изречението, то сега те са почти заковани в него. Фиксацията на позицията на клитиките в изречението не е изолиран факт. Тя е свързана с по-категорична протоколираност на словоредата като цяло.* Като пример са приведени откъси от писма на Лора Каравелова, в които се наблюдава неприемливо от съвременна гледна точка нарушаване на контактната позиция на възвратната клитика. Срв. *...ако ще има пак настоявания, в което се не съмнявам ...*, пак там, стр.104.

10 Последният тип конструкция се санкционира като неприемлив по отношение само на книжовната норма. Няма се предвид ситуацията в някои от българските диалекти.

и безгрижно се засмя. *Pozrela sa naňho a nahlas a bezstarostne sa zasmiala.*

Когато някой отиде в чужд град, се ориентира обикновено по забележителностите Ked' pride niekto do cudzieho mesta, orientuje sa obyčajne podľa pamätohodných objektov... или *Когато някой отиде в чужд град, обикновено се ориентира по забележителностите Ked' pride niekto do cudzieho mesta, obyčajne sa orientuje podľa pamätohodných objektov...*

Посочените различия определят до голяма степен едни от най-често допусканите словоредни грешки при превод от словашки на български език и обратно. Ще представим само няколко примера, илюстриращи тази констатация

Срв.: **Първата група представляват елементи, чиито българско название се абсолютно различава от латинското в м. Първата група представляват елементи, чиито българско название абсолютно се различава от латинското.*

*След това се още малко разходихме из града в м. След това още малко се разходихме из града или След това се разходихме още малко из града. * Аз се много радвах... в м. Аз много се радвах... или Аз се радвах много.*

**Подобен е и пубертетът, когато се в по-сложна форма, но също така екстремно внезапно редуват „настроения“... в м. Подобен е и пубертетът, когато в по-сложна форма, но също така екстремно внезапно се редуват „настроения“... и т.н.*

И ако различията, свързани със синтактичната позиция на възвратния компонент могат сравнително лесно да бъдат систематизирани и усвоени, по-съществен проблем представлява една значителна и в двата езика група глаголи, познати като „*reflexiva tantum*“. Този тип глаголи не са били обект на самостоятелно изследване нито в словашката, нито в българската езиковедска литература. На пръв поглед изглежда, че съществува относително единство в представянето и тълкуването им. Възвратният елемент се разглежда най-често като словообразователен и липсата на невъзвратно съответствие изключва възможността да се анализират семантични промени в глаголните двойки, които рефлектират на морфологично и на синтактично равнище. Това води до заключението, че тези глаголи би трябвало да представляват интерес преди всичко за лексикологията. Такова мнение застъпва напр. Исаченко, който отбелязва: „*Присутствие възвратного аффикса у этих глаголов с точки зрения современного языка*

совершенно немотивирано... Всё это лишний раз подтверждает наш тезис, согласно которому вопрос так называемых „возвратных глаголов“ и их „значений“ преимущественно относится к области лексики¹¹“. Подобно становище отстоява и Адамец, който приема, че възвратният елемент при този тип глаголи е само словотворна морфема, която в определена степен е „редундантна, нефункционална и немотивирана“ и чие присъствие от синхронна гледна точка има по-скоро случаен характер¹².

От друга страна, изучаването на лексикалните системи на този етап най-често се ограничава до изучаването на частните лексикални системи в съответния език /напр. на глаголите за движение, за състояние, за говорене, за мислене и т. н./ . И доколкото *reflexiva tantum* не представляват отделна и единна лексикална субсистема, остават извън интереса и на лексиколозите. Това обяснява и сравнително ограничените и немногочислените изследвания¹³, свързани с тях.

Рефлексивният компонент *sa*, присъединен към *reflexiva tantum*, в словашката езиковедска литература най-често е разглеждан като словообразователна морфема, която независимо от формалната си дистанцираност от глагола, практически е неделима част от семантичната и словообразователната му структура¹⁴. По-горе отбелязахме, че за някои автори тя е празна морфема¹⁵, „редундантна, нефункционална и немотивирана“¹⁶, чие присъствие от синхронна гледна точка има по-скоро случаен характер. Това твърдение има своето основание, доколкото се прави уточнението „от синхронна гледна точка“ и до колкото в един най-общ план можем да приемем, че „от синхронна гледна точка“ появата на голяма част от морфемите има

11 Исаченко, 1960, стр. 403

12 Адамец, 1989, стр. 55.

13 Единственото познато ни изследване, посветено конкретно на глаголите *reflexiva tantum* за славянски език, е статията на Л. Н. Новикова – *Некоторые аспекты изучения глаголов reflexiva tantum с компонентом si в современном чешском языке* /Новикова, 1974, стр. 49-66/, в която са представени само *reflexiva tantum* с компонент *si*. Специално място /най-вече от словообразователна гледна точка/ им е отделено и в монографията на К. Wilczewska /Вж. Wilczewska, 1966/, посветена на възвратните глаголи в съвременния полски език.

14 Това е намерило и формален израз при този тип глаголи в руски език.

15 Вж. Ружичка, 1963.

16 Вж. Адамец /1989, стр. 55/

„случаен“ характер. В същото време смятаме, че езиковата структура не търпи „излишни и нефункционални елементи“ и в този смисъл появата на *sa/ce* в рамките на глаголната лексема има своята мотивация. Фактът, че изпускането на възвратния компонент води до промяна на значението или до обезсмисляне на лексемата¹⁷ изобщо, не се съвместява с тезата за неговата „нефункционалност“. Това, в което са единодушни повечето езиковеди, е, че рефлексивният компонент е свързан генетически с възвратните местоимения. Смятаме, че той, присъединен към глаголите *reflexiva tantum*, наследява семата възвратност /в нейните разновидности¹⁸/ в редуциран вид, проявяващ се в наблюдаваните ограничения при прилагането на теста за заместване на *се* със *себе си* /От типа – *мия се* – *мия себе си*, *обличам се* – *обличам себе си*, но *страхувам се* – **страхувам себе си*, *смея се* – **смея себе си*/. Приемаме, че *sa/ce* – като словобразователен компонент в състава на *reflexiva tantum*, е формален маркер на специфична сема от семантичната структура на глагола, която ще дефинираме като *иманентна рефлексивност* /ИР/. Това определение е до голяма степен условно. По-скоро се имат предвид иманентно заложи качества и способности на субекта да реализира определени действия или да се намира в определени състояния. Тук трябва направим уточнението, че за изчитане на семата ИР е задължително левоинтенционалният партиципant на предиката да бъде маркиран с признака /*одушев.*+¹⁹/. Дефинирането ѝ като редундантна²⁰ приемаме в смисъл, че тя повтаря информация, съдържаща се в семантиката на глаголната лексема²¹, или по-скоро е формален израз на информацията, която по-горе условно определихме като „иманентна рефлексивност“.

17 Броят на формите, при които липсата или наличието на възвратния компонент не променя лексикалното значение, не е толкова голям на фона на общия брой V *gt*. Прави впечатление, че те са предимно от ЛСГ „Глаголи, представящи процеси и явления, свързани с природата“, които заслужават отделно внимание.

18 Пряка възвратност, реципрочна възвратност.

19 V *gt* +*sa*, с левоинтенционален партиципant, маркиран с признак /*неодуш.*+/¹⁹ заслужават отделно внимание. Смятаме, че при тях възвратният компонент е формален израз на друг тип сема /или по-точно на няколко типа *семи*/, имплицитна в семантиката на глаголната лексема.

20 Вж. Адамец, цит. съч.

21 К. Цанков също обръща внимание на факта, че т. нар. „възвратно значение“ е елемент от лексикалната семантика.

ИР се различава от рефлексивността, експлицирана от възвратните местоимения и частици, която може да бъде дефинирана *като логическа еквивалентност на агенса и пациенса* при деятелните глаголи²². *Sa/ce* като възвратно местоимение или частица може да се свързва с глаголи, в чиято семантична структура не присъства задължително сема *ИР*. Те получават значението *рефлексивност* едва след присъединяването на *sa/ce*²³ към тях. Условно ще наречем тази сема *присъединена рефлексивност /ПР/*. В редица случаи в семантичната структура на лексемата е имлицирана *ИР*, която не намира формален израз на повърхнинно ниво. Срв. напр. *ям, гледам, обядвам*. Формална експликация *ИР* може да намери при производни форми на съответния глагол /в тези случаи *sa/ce* е разглеждана най-често като словообразователна морфема, част от конфикс²⁴./ Срв.: *наям се, нагледам се, наобядвам се*. Смятаме, че този префиксално – рефлексивен словообразователен модел /префикс + глаг. + *sa/ce* / е възможен преди всичко при глаголи, в семантичната структура на които се съдържа семата *ИР*. За сравнение ще разгледаме няколко каузативни глагола, при които представеният словообразователен модел е невъзможен. Срв.: *отварям – *наотварям се*²⁵, *затварям – *назатварям се, убивам – *наубивам се, заставям – *назаставям се, принуждавам – *напринуждавам се*.

ИР и ПР не са взаимно еквивалентни и се намират по-скоро в отношение на допълване. В отделни случаи бихме могли да говорим по-скоро за отношение на изключване. Да разгледаме лексемата *чета*. Можем да говорим за имплицитна *ИР* в семантичната и струк-

22 Вж. Kopečny a kol. /1980, str. 601/

23 В случая нямаме предвид *се* в значението му на частица за образуване на форми в страдателен залог.

24 Конфиксът е словообразователен формант, съставен от два или повече елемента /представка и наставка,ставка и възвратен елемент, морфема и словообразователна частица /Вж. Земская 30-31/, Цанков, К., стр. 42.

25 Доколкото този словообразователен модел е с много висока фреквентност, е възможно в отделни случаи да се наблюдават изключения, но те са сравнително ограничени. Тук не се включват примери от типа: *начуля се*, тъй в случая нямаме идентичен словообразователен модел. При този глагол моделът е *чуля – начуля – начуля +се*. Възвратната частица е допълнително и самостоятелно присъединена към производната форма и глаголет може да се среща и в нереклексивна форма. В разгледаните по-горе случаи префиксът и възвратната морфема задължително са свързани и не съществуват невъзвратни варианти от типа *nádejať – *naďavam, *nadivít – *načudja, *nadivat – *naľeďam* и т.н.

тура, която намира формален израз в производната и форма: *начета се*. Към основната форма *чета* не може да се добави ПР. Във форми от типа – *чете се* /които са само в 3 л. ед. и мн. ч./ можем да говорим за *граматична рефлексивност*²⁶/ГР/. Още по-ясно този тип отношения се разкриват при сравнението на лексемни двойки в словашки и в български език.

Да разгледаме словашката лексема *dozvedieť sa* и българските и семантични еквиваленти – *узная, разбере*. При словашкия глагол е налице експлицитна ИР, в българските му съответствия тази сема е имплицитна и няма формален маркер. Най-общо семантиката на тази лексема може да бъде представена така: `в Х е иманентно заложена способността да търси информация Y и Х получава информация Y`. Получаването на тази информация може да бъде и случайно /непреднамерено/ и тогава Х е по-скоро неактивен субект /експериментор/. И в двата езика лексемата не може да се свърже с възвратно местоимение или частица, експлициращи ПР. Срв. в бълг.: **узная се*. При синонимната лексема *разбера* присъединяването на *се* практически води до промяна в семантиката и.

Срв. *разбера се* = *уговоря се, договоря се, стигам до разбираемство с някого*.

Изложената хипотеза дава обяснение на факта защо глаголи, изразяващи един и същ процес или събитие в близкородствени езици, могат да бъдат формално невъзвратни или *reflexiva tantum*. Тук ще посочим само част от примерите в двата езика, при които се наблюдават този тип отношения: Срв.: *chvieť sa* – *трептя, треперя*, *dívať sa* – *гледам, наблюдавам*, *domnievať sa* – *мисля, предполагам*, *dotrať sa* – *издиря нещо*, *dozvedieť sa* – *питам, разпитвам, узнавам, получавам сведения*, *kamarátiť sa* – *дружа, другарувам*, *leniť sa* – *мързи ме*, *podobáť sa* – *приличам*, *podívať sa* – *да погледна*, *opýtať sa* – *да попитам*, *postiť sa* – *постя*, *umúdiť sa* – *да поумнея*, *prehrešiť sa* – *прегреша*, *rúhať sa* – *ругая*, *odmlčať sa* – *замлъквам*, *zmočniť sa* – *овладея, завладея, завзема*, *zimiť sa* – *мръзна, студувам*, *vyhrážať sa* – *заплашвам*, *zmeniť sa* – *спомена, упомена*, *zneráčiť sa* – *опротивея, престана да харесвам*, *straniť sa* – *избягвам, страня*, *pondáňľať sa* – *бързам*, *znevidieť sa* – *опротивея, престана да харесвам*, *mechriť sa* – *шавам, не мирувам* и др.

26 Под *граматична рефлексивност* имаме предвид функцията на *се* като формален маркер на възвратнозалогови форми.

Тя обяснява и наличието на т. нар. дублетни форми, при които наличието или липсата на възвратния показател не променя значението на лексемата /от типа *meškať sa > meškať, žartovať sa > žartovať/*.

Наблюденията над близо 700 словашки глаголи от типа *reflexiva tantum*²⁷ са в основата на няколко най-общи извода, представени по-долу:

1. Сравнението на глаголите от разглеждания тип в словашки език със семантичните им съответствия в български показва, че най-висока степен на симетрия по отношение на реализирането на лексемите като *reflexiva tantum* в двата езика се наблюдава:

а/ при непроизводни лексеми с общ праславянски корен и запазена семантика от типа: *smiať sa – смея се, báť sa – боя се, kajať sa – кая се, rozkaïvam se, ťidovať sa – чудя се, diviť sa – дивя се, чудя се* и т.н. Техният брой е сравнително ограничен, но и в двата езика се наблюдава тенденцията възвратният компонент по аналогия да се запазва в производни форми или при лексеми със сходна семантика и различен корен. Срв. напр: *xilia se, usmïxvam se, kïskam se, zubiť sa, vysmievať sa, strachuвам се, sa strachovať sa, obávať sa* и др.

б/ при лексеми от ЛСГ глаголи за раждане. С изключение на *peresiť sa – ‘хвърлям хайвер’*, където на словашката лексема съответства глаголно-именно съчетание в български език, при останалите случаи българските съответствия на словашките глаголи също са *reflexiva tantum*²⁸. При тази субсистема в най-голяма степен е запазено и формалното и семантично сходство между лексемите в двата езика. Срв.: *bahniť sa – агня се, žrebiť sa – жребя се, vykotiť sa – окотя се, пръкна се, rojiť sa – роя се, prerodiť sa – преродя се, prasiť sa – прася се, oteliť sa – отеля се, ožrebiť sa – да се ожребя, oprasiť sa – опрася се, okotiť sa – окотя се, obahniť sa – оагня се, obагня се, narodiť sa – родя се, kotiť sa – котя се* и т. н. Доколкото става въпрос за глаголи, отнасящи се към най-старите пластове от общославянската лексика, може да се предположи, че част от тях са наследени от праславянския период, а други се появяват по-

27. Екскерпирани основно от най-новия речник на словашкия език – *Krátky slovník slovenského jazyka, Bratislava, 1997*, както и от *Словашко-български речник, 1970*.

28. Изключение е лексемата *rodя се*, която може да се срещне и с невъзвратна форма *rodя*.

късно независимо в двата езика, като запазват словообразователния модел и общия корен.

в/ при лексеми от ЛСГ глаголи, представлящи процеси и явления, свързани с природата. Срв. напр.: *dnit' sa* – *разсънва се, разденява се, сънва се, ззорява се, звеčerit' sa* – *свечери се, zotmiet' sa* – *стъмни се, zošerit' sa* – *стъмва се, свечерява, zmrákať sa* – *смрачава се, стъмва се, мръква се, zatmit' sa* – *затъмнее се, притъмнее, zaobláčit' sa* – *заоблачи се, vyčasiť sa* – *проясни се, оправи се /за време/, večerit' sa* – *свечерява се, tmít' sa* – *стъмва се, šerit' sa* – *зрачава се, смрачава се, rozvidniet' sa* – *разсъмна се, rozodnit' sa* – *разсъмне се, rozjasnit' sa* – *проясня се, разсъмна се, rozhrmiet' sa* – *разгърмя се, rozbrieždit' sa* – *развиделее се, зозори се, разсъмне /се/, obláčit' sa* – *заоблачава се, jarit' sa* – *запролетиява се, zozimit' sa* – *застудя се, застудя* и др.

Различията, които най-често се наблюдават при глаголите с общ корен и сходна семантика, са свързани с факта, че в български рефлексивният компонент в много от случаите може да бъде факултативен и появата или липсата му не променя съществено значението на лексемата, докато в словашки той се експлицира на повърхнинно равнище.

2. Сравнително висок е броят на глаголите, при които на словашките *reflexiva tantum* в български съответстват само нереклексивни форми: *podívať sa* – *да погледна, opýtať sa* – *да попитам, postit' sa* – *постя, umúdnit' sa* – *да поумнея, prehrešit' sa* – *прегреша, rúhať sa* – *ругая, odmlčať sa* – *замлъквам, ztociť sa* – *овладея, завладея, завзема, zimit' sa* – *мръзна, студувам, zosušit' sa* – *изсъхна, vyhrážať sa* – *заплашвам, zmienit' sa* – *спомена, упомена, znepráčiť sa* – *опротивея, престана да харесвам, straniť sa* – *избягвам, страна, ponáhľat' sa* – *бързам, znevidiet' sa* – *опротивея, престана да харесвам, mechrit' sa* – *шавам, не мирувам* и др. Това са и лексемите, при които най-често се допускат грешки от носители на словашки език, изучаващи български, и при тях е възможна немотивирана поява на възвратен компонент при превода на български.

3. На основната част от словашките *reflexiva tantum* в български език съответстват лексеми, които могат да се реализират и с възвратни, и с невъзвратни форми. В случаите, когато това е свързано с по-съществени различия в семантиката им, част от българските съответствия на словашките лексеми също могат да бъдат разглеждани като *reflexiva tantum*.

4. Значителна част от лексемите в двата езика са изградени по сходен словообразователен модел, дефиниран „префиксално-рефлексивен“²⁹. При наблюдаваните сходства (и формални, и семантични) при лексеми от този тип по-скоро може да се предположи самостоятелно и независимо достигане на сходни резултати при генетически близки езици, отколкото общи, наследени от праславянския период форми.

Библиография:

- ADAMEC, P. – Polyfunkčnost reflexivního elementu se v současné češtině. In.: Přednášky z XXXI. Běhu LŠSS, Praha 1989.
- HAVRÁNEK, B. – Genera verbi v slovanských jazycích, 1928.
- KAČALA J. – Neosobné slovesá so slovotvorným formantom sa. In: Slovenská reč, 44, č. 6., 1979, s. 321–327.
- Krátky slovník slovenského jazyka /KSSJ/, Bratislava, 1997.
- MISTRÍK, J. – Moderná slovenčina, 1983.
- Morfológia slovenského jazyka, 1966.
- RUŽIČKA, J. – Prázdna morféma. In: Jazykovedný časopis, r.XIV. 3–7, 1963.
- Slovensko-bulharský slovník, Словашко-български речник, 1970.
- WILCZEWSKA, K. – Czasowniki zwrotne we współczesnej polszczyźnie. Toruń, 1966.
- Граматика на съвременния български книжовен език, т. 2. – Морфология, 1983.
- ДИМИТРОВА, С. /red./ – Български език, Najnowsze dzieje języków słowiańskich, Opole, 1997.
- ИСАЧЕНКО А. В. – Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким. Морфология, Часть II, Братислава, 1960.
- НОВИКОВА, Л. И. – Некоторые аспекты изучения глаголов reflexiva tantum. In: Konfrontační studium ruské a české gramatiky a slovní zásoby, UK, 49–66, 1974.
- ЦАНКОВ, К. – Глаголи и глаголни форми с възвратен елемент в съвременния български книжовен език, 1995.

²⁹ Вж. Цанков, 1995, стр.41.